

ПОСПЕХ РЕФОРМЫ — У ПРЫЯРЫТЭТНЫМ СТЫМУЛЯВАННІ ВЫТВОРЧАСЦІ І ПРАЦЫ

У пачатку невялікая статыстыка па выніках работы краіны за 1994 г. Валавы ўнутраны прадукт краіны скараціўся на 20%, вытворчасць прадукцыі сельскай гаспадаркі — амаль на 15%. Індэкс спажывецкіх цэнаў узрос у 23 разы, расходы насельніцтва ў 20 разоў, у той час як сярэдняя намінальная заробатная плата павялічылася ў 14,3 раза, а мінімальная — толькі ў 10 разоў. Узровень жыцця насельніцтва знізіўся на 30% (гэта адносіны сярэдняй зарплаты да цэнаў).

Для чаго гэтыя лічбы? А таму, што прайшоўшы год характарызаваўся паглыбленнем і разрастаннем эканамічнага крызісу, узмацненнем разбуральных працэсаў. Нягледзячы на аптымістычныя прагнозы, ніжняя кропка разбурэння эканомікі яшчэ не дасягнута. Наўрад ці яна, мяркуючы па аналізу склаўшайся сітуацыі, будзе дасягнута і ў 1995 г. Відаць, у 1995 г., прынамсі ў першай яго палове, будзе адбывацца далейшае падзенне вытворчасці і асабліва сельскагаспадарчай, зніжэнне наяўнага вытворчага патэнцыялу АПК. З усіх постсацыялістычных краін у Беларусі назіраецца амаль самы жорсткі крызіс і самая высокая інфляцыя. Дастаткова сказаць, што інфляцыя па спажывецкім цэнам склала ў рэспубліцы за 1994 г. 1500%. Для параўнання ў Расіі — 300%.

Насельніцтва рэспублікі пачынае сутыкацца з праблемай не толькі набыцця харчавання, але ўжо і яго недахопу па шэрагу відаў прадукцыі. Сцвярджаць гэта ёсць усе падставы. Спашлёмся хаця б на зрыў выканання важнейшых паказчыкаў Мемарандума пра эканамічную палітыку ўрада на 1994—1995 гг. Так, індэкс спажывецкіх цэнаў у IV квартале

1994 г. прадугледжвалася павысіць на 10%, фактычна яны ўзраслі больш чым на 30%, прырост сукупнасці грашовай масы намячаўся на 1151 млрд. руб., фактычна ён склаў 3821 млрд. руб.

У чым асноўныя прычыны такога становішча? Аналіз паказвае, што яны ў буйных праліках у макраэканамічнай палітыцы.

Дэклараваны пераход да сацыяльна-арыентаванай рыначнай эканомікі. З гэтым наўрад ці можна спрачацца. Але якімі метадамі? Адбываецца скарачэнне дзяржаўнага эканамічнага ўдзелу ў вытворчасці. Прадпрыемствы пастаўлены ва ўмовы самавыжывальнасці. Асноўная вага сканцэнтравана на ліквідацыі дэфіцыту дзяржаўнага бюджэту. Многія эканамісты кваліфікавалі гэта манетарызмам. Аднак па сутнасці гэта хутчэй за ўсё ілжэманетарызм, паколькі ў аснове сапраўднага манетарызму ляжыць захаванне строгай адпаведнасці паміж грашовымі сродкамі, скорасцю іх абароту, таварнай масай і цэнамі. Манетарысцкія метады накіраваны на рост аб'ёмаў вытворчасці, даходаў прадпрыемстваў (а таксама бюджэту) і зароботнай платы працаўнікоў. Манетарысты не дапускаюць залішняга росту грашовых сродкаў у гандлёвым абароце і стымулююць іх прыток у сферу вытворчасці, забяспечваюць пашырэнне таварнага прапанавання. Сапраўдная манетарысцкая палітыка — гэта ў канчатковым выніку строга адпаведнасць росту вытворчасці і якасці прадукцыі з павелічэннем грашовай масы.

Што ж уяўляе сабой айчыны манетарызм? Прадукцыі на спажывенкі рынак паступае ўсё менш, а грашовых сродкаў для іх набыцця ў рознічным гандлі ўсё больш, прычым грашовая маса ў сферы вытворчасці калі і не скарачаецца, то працягвае заставацца ў вялікім дэфіцыце. Падаюць зароботная плата і даходы насельніцтва, абясцэньваюцца сродкі прадпрыемстваў, скарачаецца прадукцыйнасць працы.

Парадокс праводзімай у Беларусі псеўдаманетарысцкай палітыкі ў тым, што грошай залішне ў сферы таварнага абарачэння і ў недахопе — у вытворчасці. Страчаны прырытэты фонду накаплення, адсутнічае фонд кампенсавання, якія з'яўляюцца крыніцамі інвестыцый у расшыранае ўзнаўленне.

Падвергліся інфляцыйнаму абясцэньванню пазыковыя капіталы банкаў.

Але бяда яшчэ і ў тым, што грашовыя сродкі адзначаных фондаў цякуць пераважна ў гандлёвы абарот, выклікаючы гіперінфляцыю эканомікі. Эканоміка стаіць на мяжы поўнага разбурэння: з аднаго боку, прамое скарачэнне вытворчага капіталу і патэнцыялу, з другога — адток грашовых сродкаў са сферы вытворчасці. Крэдытныя рэзервы банкаў практычна адсечаны ад інвестыцыйнай сферы. У выніку разбураны асноўныя крыніцы расшыранага ўзнаўлення і як вынік гэтага — рэзкае скарачэнне аб'ёма інвестыцый. Капітальныя ўкладанні ў АПК скараціліся ў 1994 г. у параўнанні з 1991 г. больш чым у 3 разы.

Узнаўленне па сутнасці згорнута. Зношаны больш чым на 30% вытворчы патэнцыял АПК амаль не абнаўляецца. У агракомплексе паскорана развіваюцца працэсы вываду са строю ўсёй сістэмы яго жыццезабеспячэння.

Не меншаму дэфармаванню падвергся і фонд спажывання. За апошнія 4 гады рэальная зароботная плата працуючых скарацілася ў сярэднім па краіне больш чым у 5 разоў, у той час як нацыянальны даход — на 50%. Гэта азначае, што зароботная плата, а з ёю і даходы насельніцтва падалі больш высокімі тэмпамі, чым нацыянальны даход. Аб'ектыўных прычын такому падзенню зароботнай платы, як паказвае аналіз, не было. У выніку фонд аплаты працы зараз складае не больш чым 5—7% ад кошту вырабленай прадукцыі. Гэта па сутнасці дармавая праца.

Эканоміка краіны падведзена да сістэмы рыначнага абсурду: вытворчасці без узнаўлення, прадпрымальнасці ў сферы абарачэння без прадпрымальнасці ў сферы вытворчасці і без прадпрымальнасці для гэтага

капіталу, рыначных адносін без стварэння ўмоў рэалізацыі рыначных механізмаў. Гэта сведчыць аб тым, што эканамічны крызіс у краіне створаны штучным шляхам і штучна падтрымліваецца.

Выкладзенае дазваляе зрабіць асноўны вывад аб неабходнасці змены курсу рэфармавання эканомікі. Гэта мае на мэце неадкладную рэалізацыю двух ключавых рашэнняў. Першае — дастатковае субсідзіраванне і стымуляванне ў першую чаргу вытворчасці, другое — неабходнае стымуляванне працы.

Што датычыцца першага напрамку, то тут трэба дакладна ўсвядоміць, што сельская гаспадарцы ўжо недастаткова парытэту, неабходны прыярытэт. Парытэт здольны забяспечыць толькі простае ўзнаўленне і не ў стане аднавіць страчаны вытворчы патэнцыял. Толькі прыярытэт агракомплексу дазволіць спыніць спад вытворчасці, разбурэнне рэсурснай базы, стабілізацыю і паскоранае пазітыўнае развіццё яго эканомікі. Прыярытэт мае на мэце моцны дзяржаўны ўдзел у эканоміцы агракомплексу. Гэта — мэтавыя субсідыі пад харчовыя праграмы, кампенсацыя прадпрыемствам цэнаўтварэння на важнейшыя віды прадукцыі, ільготнае падаткаабкладанне, кампенсацыя праэнтных ставак па банкаўскіх пазыках для гаспадарак, падтрымка вытворчасці ў складаных умовах і г. д. Увогуле на развіццё агракомплексу павінна накіроўвацца столькі сродкаў, якая яго доля ў стварэнні валавога ўнутранага прадукту краіны.

Няма сэнсу спасылацца на недахоп сродкаў у бюджэце. Сельская гаспадарка — гэта жыццёва важная сфера. На яе развіццё сродкі павінны знаходзіцца ў першую чаргу, паколькі, калі няма сродкаў — няма і прадукцыі. Больш таго, сельская гаспадарка не патрабуе субсідзіравання за кошт іншых галінаў. Яна сама стварае дастатковы аб'ём вартасцяў. І нягледзячы на ўсю стыхію разбуральных працэсаў, па-ранейшаму з'яўляецца донарам і фінансуе развіццё многіх сфераў народнай гаспадаркі. Пара аддаць вёсцы тое, што ёй належыць. Неабходна будаваць цывілізаваныя ўзаемаадносіны дзяржавы і прадпрыемстваў.

Гаворачы аб другім ключавым накірунку рэформы, падкрэсліваем, што рыначная эканоміка мае на мэце і рыначны кошт працы, дазваляючы рост якасці жыцця і расшыранае яго ўзнаўленне.

Яшчэ да пачатку 1993 г. Беларусь адрознівалася найбольш высокай мінімальнай зароботнай платой сярод рэспублік былога Саюза. Тады мінімальная зароботная плата складала 2000 руб. у месяц. Для параўнання ў Расіі — 900 руб. Затым становішча хутка стала мяняцца не на карысць Беларусі. Да канца 1994 г. сярэдняя зарплата ў Беларусі знізілася да ўзроўню 25 дал. у месяц, у Расіі яна перавышае 100 дал., на Украіне — 55 дал., у Латвіі — 145 і Літве — звыш 30 дал. у месяц. Па долараваму эквіваленту сярэдняй зарплаты Беларусь займае апошнія месца сярод прылеглых краін.

Рэзка знізілася ўдзельная вага мінімальнай зароботнай платы ў мінімальным спажывецкім бюджэце. Калі ў студзені 1991 г. яна складала 53%, то ў канцы 1994 г. — 7—10%. Рэальная зароботная плата ў 1994 г. амаль у 2 разы зменшылася ў параўнанні з 1993 г. Даходы сельскага насельніцтва аказаліся ніжэй за рысу беднасці.

Такая зароботная плата не стымулюе ні колькасны, ні якасны рост вытворчасці і ператварылася ў падачку. Таму найбольш вострай у цяперашні час з'яўляецца праблема падняцця прэстыжу працы і прэстыжу зароботнай платы, увязвання яе з прадукцыйнасцю.

Улічваючы адзначанае, можна зрабіць вывад аб неметаэагоднасці прымянення нарматыву мінімальнай зароботнай платы. Гэта патрабуе перш за ўсё аднаўлення рэальнай сувязі мінімальнай зароботнай платы з мінімальным спажывецкім бюджэтам з мэтай забеспячэння рэальных умоў для ўзнаўлення рабочай сілы ў адпаведнасці з яе коштам. Нарматыў мінімальнай зароботнай платы неабходна дэклараваць не ад выпадку да выпадку, а штотысячна ў поўнай адпаведнасці са змяненнем цэнаў,

каб ён сапраўды мог гарантаваць мінімальны ўзровень спажывання. Дарэчы, на 1 студзеня 1995 г., па даных Міністэрства працы, мінімальны спажывецкі бюджэт сям'і з чатырох чалавек зацверджаны ў памеры 1 млн. руб. Цяпер ён, безумоўна, павінен быць вышэйшы.

Значыць, затраты на аплату працы ў сабекошце сельскагаспадарчай прадукцыі неабходна падняць да ўзроўню 35—40, а ў будучым і 50% ад усёй сукупнасці выдаткаў. Танная праца ўяўляецца таннай толькі на першы погляд. Гэта асноўны фактар, які тармозіць пазітыўныя перамены. Эфектыўная эканоміка будзеца на надзейным стымуляванні працы і спрыяльных умовах для развіцця вытворчасці.